

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Håkan Ek*
 Härad: *Varjagers* Adress: *Olufsgat. 6, Kävlinge*
 Socken: *Dagstorp* Berättat av:
 Uppteckningsår: *1942* Född år *1869* i *Löderwidinge*

Kringbyggda gårdar.	s. 1-3.	Stn. II: 39
Kuder.	s. 4-6.	Stn. III: 1.
Plag.	s. 6-7.	Stn. III: 2.
Finnplagar; al; spandbruk; rist	s. 7.	Stn. III: 3-6.
Härr.	s. 8.	Stn. III: 7.
Lvsdjebbruk.	s. 9.	Stn. III: 8.
Kogemenskap.	s. 9.	Stn. III: 9.
Läskäppar.	s. 9-10.	Stn. III: 10.
Skärar.	s. 10.	Stn. III: 11.
Lian.	s. 10-12.	Stn. III: 12.
Uppsättning av säd o. hö på fälten.	s. 12-13.	Stn. III: 13.
Plagor.	s. 13.	Stn. III: 14.
Trösklust o. tröskvagn	s. 15.	Stn. III: 15.
Vannar och sädeskvarnar.	s. 15.	Stn. III: 16.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. M. 8879: 1-20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

Stämpor.

s. 15.

Stn. III: 17.

Mejällåsar.

s. 16.

" III: 18.

Plätade halmkär.

s. 17.

" III: 19.

Göröt.

s. 18-20.

" III: 20.

ACC. N:R. M. 8279:1.

Landskap: Skåne

Härad: Harjagers

Socken: Dagstorp

Uppteckningsår: 1942

Upptecknat av: Håkan Ek

Adress: Olafsgatan 6. Trävlings

Berättat av:

Född år 1869 i Lövåvådinge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sektion II: Byggnadskultur.

Angående byggnadskultur, tror jag mig inte
om att kunna göra några uppteckningar, där-
till är jag icke tillräckligt hemma i arkitek-
turen och anlita byggmästare skulle komma
att kosta 3 & 5 kr. pr. timma. Så är det fråga
om vilka gårdar som skall beskrivas.

I Dagstorp by t. ex. finns 16 gårdar och inga
är nämrvärdt. lika varandra till byggnadsätt
och inredning. Den enda, enligt skånskt
språkbruk, kringbyggda gårdar d. v. s. med
alla fyra längorna sammanbyggda med varandra,
i det närmaste som den uppfördes vid enskif-
tet 1804-1805 är annex hemmanet nr 12, men

Ek II

Ek II: 59

boningslängan, ändrades något. På 1840 talet och ställ och boningslängorna ändrades med avseende på inredningens i början av 1900 talet. Alla de andra gårdarna är under tidernas lopp mer eller mindre ombyggda och moderniserade.

Jag såg i en notis i Sydsvenska Dagbladet för den 28/11 1941 att Professor Erixon rest kors och tvärs i hela Skåne och därvid, enligt notisen, sett bland annat "den lilla skåps-ugnen i stugan, som eldas från köket." Redan på 1870 talet började de ersättas med kaminer och vid början av 1900 voro de så gott som helt försvunna, åtminstone vad eldningen från köket beträffar. Det ser därför ut som Professor Erixon har sett mer av det skånska byggnadsrättet än jag, fast jag har bott i Skåne i all min tid och kände delvis

ACC. NR. M. 8279:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Till de skånska förhållandena innan Professor
var född.

Att Professor Erixon tycker att diftongerna
i de skånska dialekterna är lustiga, bryr jag
mig icke om, och fast Skåne inte hört tillsvor-
ge mer än 2,84 år så tror jag att skåningarna
är lika goda svenskar som ~~hetat~~ vem som helst
som bor norr om Skånes gräns i norr.

ACC. N:R. M. 8279:4

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Håkan Ek

Härad: Harjagers

Adress: Alfsg. 6. Rävlinge

Socken: Dögatorp

Berättat av:

Uppteckningsår: 1942

Född år 1869 i Förlervidinge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svensk Folkekultur.

Sekt. III: Naringar, livsmedel, redskap och husgeråd. Årer tiden 1870 och 1880 tolet.

Lista Nr 1: Årder.

Sekt III:1

Innan klösen kom till användning användes årder vid vårbruket, dels före sådden för att luckra upp jorden, dels efter sådden för att mylla ned såden. Sen

Det användes även vid potatisens sättning, kupning och upptagning. Att man höll fast vid användningen av årder så länge var, dels att man höll fast vid det gamla och dels att de första klöarna inte var så fulländade som de blev senare. På 1870

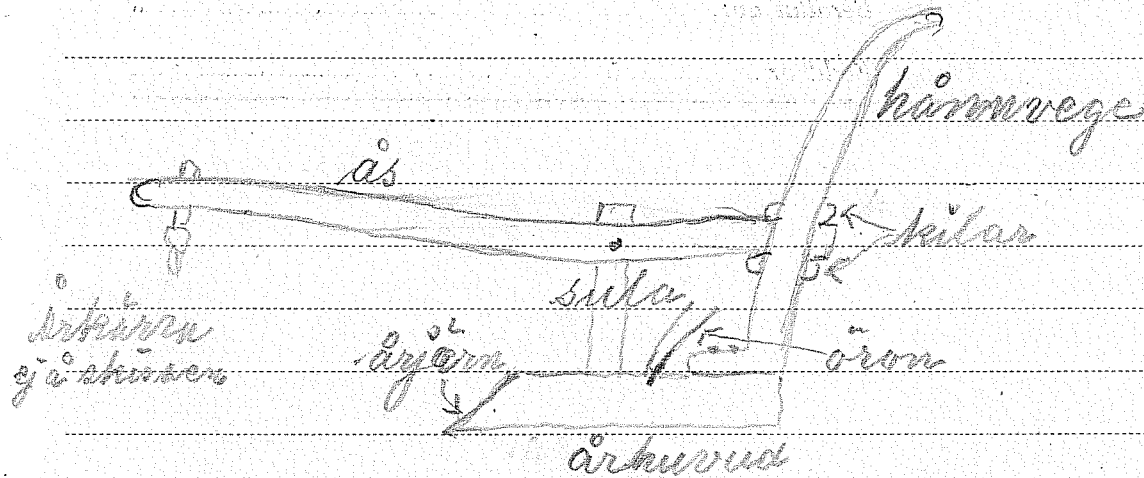
Skriv endast på denna sida!

talet kom här bättre belösa i handeln och
då försvann bruket av årdor mer och mer 2
och vid slutet av 1880 talet användes årdor
endast vid potatisodlingen, där det ännu
användes. Årdor användes på all slags
jord. Småbrukare som hade endast en
häst körde enbet, annars var det parkörning.
§ 4. Allt annat jordbruksredskap har förändrats
och förbättrats mycket sen 1850, men årdorn
har behållit sin typ, åtrivirstone till 1900,
med en tråhjulig kärra under "åren" och en
"hånsce" att styra med en hand. Ursprung-
ligen var årdorn helt av trä, endast beslaget
på kärran och järnet på årbuvudet var av
järn. Efterhand ersattes vissa delar med järn
och slutet av 1890 talet var de flesta helt
av järn. De flesta årdor som nu finns
är helt av järn, utom kärra ^{med} och trå "trachler"

ACC. N:R. M. 8279 : 5 a.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

L. b.

Skiss av ärdan.

som på en plog och styres således med
båda händerna. *Skiss medföljer*

Lista N. 2: Plog.

§ 3. Plog användes. Fast plogen är yngre än
årdern så har den ändå funnits till så
länge att här är väl knappast någon som
vet när den började användas. Under
Linc's Skunkes resa vid mitten av 1700 talet
fanns den i bruk. Efter vad jag vet använ-
des de på all slags mark och jordart.

Plogen har i motsats till årdern genomgått
många förbättringar sen 1850 men det är
svårt att beskriva det här. På ett museum
finns olika typer. På 1880 talet var här en
plog som kallades universalplog med två-
hjulig källa och helt av järn och mycket
tung och "ohanterlig". Den användes bara
ett par år och det var inte många som hade
den.

3

Btull: 2

Bruckare som har endast en häst, och lätt
jord kört en bet, annars brukas alltid två
och stundom tre hästar. Före 1850 och
något senare också, hade de ett par oxar
och ett par hästar för varje plog.

§4. Angående de olika typerna så avlöste de var-
andra, men i vilken följd och hur långa per-
ioder vet jag icke.

§5. Lista N: 3: Fimmplogar.

§3. Sådan har jag aldrig hört om talas.

Lista N: 4: Al.

§3. Al känner jag ej till.

Lista 5: Spadbruk.

§3. Spadbruk har icke förekommit här.

§4. Små spadar förekom och användes vid
dränering - rördikning.

Lista 6: Rist.

§3. Rist känner jag ej till.

4

III : 3

III : 4

III : 5

III : 6

Lista N: 7: Harv.

§ 3. Harv har använts sen jorden började bearbetas med dragare. På enstaka ställen hade de harvar i trädgården förenade med gångjärn så att de kunde fällas ihop. På 1880-talet kom två, tre och fyradelade harvar i bruk, samma kopplade på olika sätt. De ursprungliga harv pinnarna var troligtvis av trä men ~~av~~ undanträngdes så småningom av järnpinnar, ännu på 1870 och 1880-talet kunde man se träpinnaharvar i bruk att mylla med klöver och gräsfrö med och ännu på 1890-talet kunde man på någon gammal gård se en träpinnaharv ~~hänger~~ hänga på en grov spite eller en träkotte på en av ^{Larmhög} väggar lozlängan vid sidan om en "ryggabua" och "hamladrag".

5
Elev III: 7.

Lista N: 8: Svedjebruk

§ 3. Svedjebruk har icke förekommit.

Lista N: 9: Äggemenskaf.

§ 3. Sedan enskiftet i början av 1800 talet
har icke äggem^{men}skap förekommit här.

Lista N: 10: Låskäppa.

§ 3. Låskäppa kallades här säkorg, de
hade njurform med träbotten och sidor
av hopbundna halm (sid. 22 Fig. 35 a). Måst
såddes med^{en} hand men någon gång med
två händer. De som såddes med en hand
bar korgen i en rem över vänstra axeln
fästad i korgens kant vid högra åtsidan
och vänstra framsidan. De som sådde
med två händer bar korgen i remmar
över båda axlarna fästade i högra och
vänstra åtsidan, förenade över bröstet och
fästade mitt på framsidan av korgens kant.

6
III: 8, 9.

III: 10

Sen slutet av 1880 talet användes även säkorgar gjorda helt av plåt.

Tregel användes ingen markering vid sådden, då det förekom användes en träplots, en bit av ett vedtrå e.d. var ett kort rep var fastat. Det brukade kallas *as* (av *asa* - släpa), och då det användes var det i vanliga fall en pojke och han tog repet över ena axeln och så gick han ^{efter} efter den som sådde och "*asa* de" (släpade) träbiten efter sig, så markerade det var där var sätts. När våren var tillagd bestades "*asen*" i bränneshögen, så där gjordes ny *as* varje år.
Lista 11: Skärar.

§ 3 Skärar användes inte.
Lista 12: Liär.

§ 3. Här ~~använde~~ använde man aldrig benämningen ~~hö~~ ^{skär} hö eller säd, här sade man hugga

7

III:11

III:12

gräs, klöver eller säd. Man sade även
slå gräs och klöver och därtill använde man
gumlar tiar som genom slitoring och slipning
blivit smutare, det var för det man skulle
få kortare stubb. När man högg råg och
vete sade man även att pjätta råg och vete
därför att man högg säden mot den stående
säden och där fick säden tas urdan för hand
(mest av kvinnor) innan man kunde hugga
nästa skär. Ett hugga vårsäd kallades
även att måja säd, då hade man en särskild
ställning på "lestugen" (licskuftet) att föra
urdan den avhuggna säden så att den kom
att ligga vackert på skär. Gräs, klöver och
vårsäd höggs från den stående säden. Licskuf-
tet kallade vi här "lestage" och den skulle
vara så lång att den räckte till armbålen
på den som använde den. Handtugen

ACC. N.R. M. 8279:12

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

skallades "lekknuggar" och de kunde antingen vara utskurda ur en björkplanka eller sjelväxta och tagna av en krokig trädgren. (Man skulle skära lekknuggar när man såg någon på ett träd, sade det.) På lestugen var det alltid en eller två lekknuggar. Hur liern hölls kan ej beskrivas, det skall ses. Liern var fäst vid lestugen med en järnring fastsat med en stekor eller två kilar av hårt trä. Se fig. 37 b, d.

§ 4. Lisskaften var antingen ~~so~~ med ett och
två hundtag, de voro lika vanliga och av
samma ålders

Listor 13: Upprättning av såd och hör på fältet. III: 13

§ 3. Flö sattes i stackar av ungef. $\frac{1}{3}$ lass storlek, hässjor användes icke. Säden sattes i längskylar som kallades "kavar" det kallades att "sätta upp" säden. Råg och vete kavar

sattes av tio par kärvar, vårsäden av fem-
ton par. Uppsättningen var med två kärvar mot
varandra och var lika för all säd oavsett
väderleken, samt med äidorna åt öster & väster.
~~Det~~ Det hette att man "stuckade" hö.

Lista nr. 14: Slagor.

III : 14

§ 3 Slagor kallades här pläjtår, Sing. Pläjl.
och har använts åtminstone före 1800 talets bör-
jan. Slagvulen kallades slal och var av ask,
fyrkantig med fasade hörnor, bredd i slagändan
 33×33 cm. och 25×25 cm i övre ändan, längd 100 cm
kortare än handvulen, uttagning vid övre
ändan där den skulle bindas fast med
ålskinnet vid pillan, handvulen var av
kvistfritt furu, rundhyvlad 30 cm diam. i den
ändan där man höll och något mindre i den
ändan där pillan var fäst, längden var till
bröstvårtan. pillan var av trä & tre lag

^{dubbel}
splattläder fästad i handvalen med en grov
spike med stort buvad och rundfilat under
buvudet där killan skulle löpa runt. Stigvalen
var bunden fast vid killan med ett starkt
ålskinn. Om den ändan var ~~slagen~~ hand-
valen där spiken var inslagen var en järnring
så att den inte skulle spricka när spiken
slogs i. Handvalen kallades hämmol.

§ 4. Jag känner inte till mer än en sorts pläjlar.

§ 5. Den hästtröskverken kom till, jag tror det
var på 1860 talet, minskades tröskning med
slaga allt mer och mer, men rågen tröska-
des med slaga länge för att få långholm till
halmtaken. På 1890 talet kom här en sorts
stifttröskverk i bruk att tröska råg på så
att de fick långholm, och sen har slaga-
tröskningen minskat allt mer och mer och
har nu i det närmaste upphört.
Se frågelistan fig 38 j.

Lista N: 15: Tröskbult och tröskvagn.

§ 3. Trämmen ej till tröskbult och tröskvagn.

Lista N: 16: Wännor och sädesakorlar.

§ 3. Innan kastmaskinerna kom till kastade man säden i red tröskoffer. Var det stor loge och mycket säd, användes en mindre tröskandskoffa med långt skaft, var det mindre logar använde man en mindre skoffa av två eller tre liters rymd med kort skaft eller handtag för en hand, den som utförde kastningen stod då på knä under arbetet. Innan säden kastades sållades den genom ett groft såll (ressel) och efter kastningen genom ett finare såll för att få bort ogräsfrö o.d.

§ 4. Skorlar med handtag förekom icke.

Lista N: 17: Stampor.

§ 3 Stampor förekom icke.

12

III: 15, 16.

III: 17

Lista Nr. 18: Mjölhlårens

§ 3. Låch och mjöl förvarades på somliga ställen i stora lådor som kallades "yrk" om de hade bottenplan i kvadrat, och "bing" om bottenplanen var rektangulära. De gjordes av sprängtade bräder spikade på hörnstolpar och botten spikad under sidornas samt två rävar under. En "bing" var stundom delad i två eller tre rum med bräder spikade på rävar som var på sidornas insida. Gångjärnen av järn gjordes av byameden och hade ingen bestämd form.

På somliga var där inga gångjärn utan den innersta brädan av locket var fastspikad i sidorna och så var rävarna till det lösa locket något längre än lockets bredd så ändarna sköts in under den fasta brädan. Låsanordningen var ett vinkelbött överfall med ett hål i ena ändan att fastspika i

13 III:18.

locket med en krampa och en ertugning
i den andra ändan att sticka på en krampa
som var fasttutt i framsidan; sedan
kunde den låsas ~~en~~ med en hänglås eller
sättes en pinne i krampans sen överfallet
var lagt på. Någon bestämd storlek
på yttre eller bing var det inte utan
de gjordes efter behov. De hade sin plats
antingen på vinden över böningshuset,
i någon handkammare vid köket eller
i födersummet vid stallen.

Lista nr 19: Flötade halmkärl.

§ 3. Några flötade halmkärl vet jag ingenting
om men mindre korgar bundna av länghalm
liksom fig. 35a användes att förvara
nåstun vad som helst i. De gjordes av äldre
husmän hemma i sin stuga.

14.

III : 19

Lista nr 20: Gröt

§3 På folkmålet här sade man icke gröt utan "gröd". Här lagades många slags gröd. Risengröd av risgryn kokad i mjölk, bygggröd, grynagröd eller korngrynsgröd av krossade korngryn kokade i vatten eller mjölk, melgröd kokad av grovsiktat rågmjöl i vatten, havragröd av krossade havrægryn kokade i vatten eller mjölk, styckgröd av gryn eller mjöl av potatis ~~med~~ stärkelse, kokad i mjölk, panntofflagröd av potatis mos med tilläts av något mjölk. Dessa sorters gröt äts vanligen till middag i ~~större fat~~ och serverades i större fat med ett upptaget hål mitt i. Gröten vari lades smör eller sirap, eller sirap eller honung löst i något vatten i ett tefat vari man doppade gröten när man åt. Man åt av samma fat så många som

13
11:20

16
kunde räcka till. Mjölk serverades i andra
fat att äta till gröten. Likadant serverades
grifgröd av griftgryn kokade i mjölk.
 Dessutom kokades äblagröd ~~av~~ äpplemos
rögröd = saftkräm, m. fl. Det var här som
i Danmark att alla sorters saftkräm kallades
för gröd, och gröt kallades för gröd.
En sånglek heter det: "Roga dig Skåning i
morgon skall du äta gröt, Goppa den i
huvning så bliver den så söt."
En Smålänning som varit i Skåne och ar-
betat sade när han kom hem: "I Skåne har de
alltid smörhåla i gröten och har de inte smör
så lika förbannat har de smörhåla i gröten."
Omkring 1850 talet brukade bondekvinnorna
hava risgrynsgröt med som "förfining" när de voro
till gilles, vad sorts fat de hade den i vet jag
inte säkert men jag tror att det var lennfat.

Det förekom också att där skickades gröt 17
och annan slags mat också, till äldre folk
som hade arbetat på gården så länge ^{de} orkade
med vanligt arbete och sedan var hemma
och gjorde något lättare handarbete. De
var då både stolta och utfattiga, efter att ha
fött upp fem & tio barn, eller "ungar," som det nu
heter för lära språket.

Under Tjorngröning vid Stora Skäncke Infanterirege-
mentets i 72 dagar 1888 fick vi korngröns gröt till
kvällsmat varje dag, utan både mjölk och "korning".
Likadant var det 122 dagar 1889, vi fick ingen-
ting annat till kvällsmat än bara korngrönsgröt.
Hid. garnisonskommendering i Karlskrona 1888-
1889 som var 6 månader fick vi också korngröns-
gröt hela tiden men där fick vi mjölk till.
Endast Julaften fick vi lutfisk, potatis och
risgrönsgröt. Efter 1890 blev maten mer om-
växlad vid regementen.